

З 15 листопада 2013 року до 15 січня 2014-го в Національному музеї українського народного декоративного мистецтва експонується виставка творів відомого закарпатського скульптора Василя Свида. Про видатного майстра, його творчу спадщину читачам «УК» розповідає заступник генерального директора з наукової роботи Національного музею українського народного декоративного мистецтва **Людмила Білоус**

Василь Свида —

народний
художник
України

100 років
від дня
народження

Василь Свида
за роботою

У травні 2013 р. Верховною Радою України було прийнято Постанову про відзначення на державному рівні 100-річчя від дня народження народного художника України, лауреата Національної премії України ім. Тараса Шевченка Василя Івановича Свида. Урочистості з цієї нагоди відбулися на батьківщині митця. У селі Пацканьово, на стіні будинку, спорудженому на місці хатини, де народився майбутній скульптор, було відкрито меморіальну дошку, а в Закарпатському обласному художньому музеї ім. Й. Бокшая організовано виставку творів та проведено ювілейний вечір знаного не лише в Україні, а й за кордоном видатного майстра дерев'яної скульптури. На виставці були представлені твори з колекцій Національного музею українського народного декоративного мистецтва, Національного художнього музею України, Закарпатського обласного художнього музею ім. Й. Бокшая, Закарпатського краєзнавчого музею та приватних зібрань.

На виставці в нашому музеї можна побачити роботи митця з колекцій двох вищеназваних київських музеїв і Закарпатського обласного художнього музею ім. Й. Бокшая. Декілька майоликових творів надала родина скульптора.

Василь Іванович Свида народився 22 жовтня 1913 р. у с. Пацканьово Ужгородського району Закарпатської області в багатодітній родині. У 1930–1934 роках навчався у фаховій школі художньої обробки дерева у с. Ясіня Рахівського району Закарпатської області, де засвоїв тонкощі орнаментального різьблення. Згодом нелегка доля привела молодого різьбляра у м. Брно (Чехословаччина) до реставраційного закладу братів Котрбових, які займалися реставрацією та виконанням церковної скульптури на багатьох об'єктах країни. Саме там В. Свида почав удосконалювати набуті раніше навички різьблення по дереву, особливо в галузі круглої скульптури. На Батьківщину, у рідне Закарпаття, В. Свида зміг повернутися лише навесні 1945 року. На той час

Під час відкриття виставки:
Зліва направо: М. Селівачов — доктор мистецтвознавства, В. Гамов — заслужений працівник освіти України, Л. Свида — художник, член НСХУ, Я. Свида — голова Благодійного фонду ім. народного художника України, скульптора Василя Свида, Л. Білоус — заступник генерального директора з наукової роботи НМУНДМ, А. Вялець — генеральний директор НМУНДМ, О. Климпуш — перший заступник Голови Товариства закарпатців у м. Києві

в Ужгороді сформувалася плеяда видатних художників-живописців — Й. Бокшай, А. Ерделі, А. Коцка, Ф. Манайло, Е. Контратович, З. Шолтес, які надзвичайно прихильно зустріли В. Свида і всіляко підтримували його прагнення займатися скульптурою. З цього часу почалася напружена робота над скульптурними творами й активне творче життя: спілкування з художниками та знайомство з їх мистецтвом під час поїздок до Києва, Львова, Москви, Ленінграду (нині — Санкт-Петербург); успішний дебют на двох обласних виставках 1946 року та на Ювілейній всесоюзній виставці 1947 року у Москві.

Тематика перших робіт пов'язана з незабутніми спогадами дитинства: «Поцілунок матері», «Мати годує дитину», «Гуцульська родина»

Загальний вигляд експозиції виставки

(всі — 1946 р.). За силою емоційного впливу на глядача і досі однією з найвиразніших є скульптура «Поцілунок матері», яка зберігається в колекції Національного музею українського народного декоративного мистецтва. Тільки людина, яка у молоді роки надовго була віддалена від батьківської домівки, змогла так переконливо і глибоко передати силу материнських почуттів до рідної дитини. Здавалося б, у такому складному для роботи матеріалі як дерево за допомогою різця не так просто передати емоційний стан зображуваних персонажів. Та майстер, не дивлячись на свій молодий вік (33 роки), зумів наділити дерево живим теплом материнської любові і синівської вдячності найдорожчій людині.

Творчість митця розвивалася в руслі тих соціально-політичних і культурних змін, що визначали складне, суперечливе, часом трагічне ХХ століття. У творах Василя Свида ніби віддзеркалене життя закарпатського краю: історичні події («За щастя народне», «Іду в партизани», «Лісоруби Закарпаття підписують Стокгольмську відозву за мир», «Збір підписів за мир», «Лікнеп у закарпатському селі»; сім'я і побут («Моя родина», «Знову в рідній хаті», «На межі», «Під дощем», «Весільна процесія»); образи сучасників («Художники в гостях у Ерделі», «Й. Бокшай та Р. Кент на етюдах», «Гуцулка з бесагою», «Гуцул з сокирою») — все це з любов'ю і великою майстерністю відтворював скульптор у дереві, теракоті, майоліці. Яскравою сторінкою творчості скульптора є тема материнства: «Мати годує немовля», «Над колискою», «Мати з дитиною», «До школи» і вже згадуваний твір «Поцілунок матері». Не оминув автор і вічної теми кохання: «Поцілунок», «А коні воду п'ють», «Під парасолькою», «Коли мама сплять». У багатьох роботах митця присутня і природа гірського краю. Та все ж на першому місці завжди була людина праці, близькі з дитинства образи земляків. Його персонажі часто зображені у національних строях, де ретельно вирізьблені і деталі одягу, і його орнаментальне оздоблення.

Якщо ранні роботи Свида були одно-, двофігурними, переважно статичними та фронтально розгорнутими, то пізніше перевагу митець почав надавати багатофігурним, багатоплановим, масштабним сюжетним композиціям, які потребували кругового огляду. Серед них слід згадати скульптурні твори «На полонину», «Весною на полонину» і «Повернення з полонини». У першій композиції розгортається знизу по спіралі, зображуючи процесію селян, що женуть на гірські пасовища корів, кіз, овець, і завершується на вершині фігурою трембітаря. Надзвичайно виразно передані постаті кожного учасника цієї ходи.

Вражає те, що появи кожної скульптурної композиції в дереві передувало виготовлення такої ж скульптури в натуральну величину в глині з ретельною розробкою кожної деталі, кожного персонажа. У будинку, де жив Василь Іванович, зберігається багато таких робіт.

Не можна не згадати монументальну за змістом і за формою роботу — горельєф «У сім'ї єдиній» (1982 р.), над якою автор працював майже 5 років. Саме за цю роботу В. Сvida першим серед закарпатських митців був удостоєний звання лауреата Державної (нині Національної) премії України ім. Тараса Шевченка. Робота складається з п'яти частин, у яких фризом розгортаються сцени, пов'язані з важливими історичними подіями закарпатського краю. Композиція містить понад 100 фігур, серед яких є чимало історичних постатей. Її розміри вражають: довжина — 6,80 м, висота — 2,62 м, глибина — 0,40 м. Нині твір знаходиться в Ужгороді у приміщенні Обласного музично-драматичного театру.

Творчість Василя Сvida глибоко закорінена в народне мистецтво. Саме воно було тим підґрунтям, на якому зростала майстерність славетного митця. Місцеві культурні традиції, обряди, ремесла, орнаментика були йому надзвичайно близькі. Не даремно він говорив: «Люди! Бережіть народне мистецтво! Це скарб, якому нема ціни!»

Талант скульптора був багатограним. Збереглися сорочки, вишивку на яких виконав власноруч Василь Іванович, пробував він себе в живописі, малюнку, виконавши олівцем портрет Т. Шевченка, виготовив металевий хрестик з гравіруванням, працював у теракоті, майоліці, фарфорі. У 1936 — 1937 роках виконав іконостас у Свято-Покровській церкві села Приборжавське, а також вітвар у Свято-Михайлівській церкві села Пацканьово.

На полонину. 1959

Поцілунок матері. 1946

Їду в партизани. 1947

Іконостас у Свято-Покровській церкві. с. Приборжавське. 1936–1937

Весною на полонину. 1954

В. Свіда неодноразово обирався депутатом Верховної Ради УРСР, Закарпатської обласної та Ужгородської міської Рад народних депутатів. Разом з художниками-живописцями організував Закарпатську обласну організацію Співки художників України, яку й очолював 10 років. 30 років викладав в Ужгородському училищі прикладного мистецтва. Творчість видатного митця та його активна громадська і педагогічна діяльність були гідно пошановані: у 1957 р. він став заслуженим діячем мистецтв УРСР, у 1973 р. був удостоєний звання народного художника УРСР, а 1983 р. став лауреатом Державної премії УРСР ім. Тараса Шевченка, нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора (1960), двома орденами «Знак Пошани» (1951, 1971) та медалями.

На жаль, і досі не вдалося відкрити в Ужгороді, в будинку, де жив видатний скульптор, меморіальний будинок-музей Василя Свиди, хоча про це йде мова вже впродовж багатьох років. Про це йшлося і в цьогорічній Постанові Верховної Ради України. Створення музею було б ще одним свідченням високої оцінки творчого добробку видатного митця, одного з кращих представників української культури ХХ століття.

Фото надані автором

